

July
44.
7

Gesti-Nahwa

Alanad Pärliid

ehf

meie omad Juttud.

Gustaw Wänjast.

Tallinnas, 1870.

Trükitud S. S. Gresseli jures.

Cesti-Rahwa

Wanad Pärlid

ehf

meie omad Inkkud.

Gustaw Wänjast.

Tallinnas 1870.

Trükitud J. G. Gresseli jures.

Esensuri poolest lubatud.

Tallinnas, 24-mal Jani-ku päeval 1870.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

32523

I. Kuidas Sakki kuntor Pärnus ha- land ehk tõusnud on.

(Rahwa kulus kõne ehk wana jut.)

Kui juur katk (aastal 1710) meie male tuli, tormas ta nõnda kangeste, et ta kõik rahwast ja lomad ära kaotas. Länemaal Hanila ja Karuse kihelkonda jäänud kummagise üks mees järele (kiriku ramatud näitawad muidogi teist wisi); Karuse kihelkonda, Nihatu walda Kamsa pere se üks, ja Hanila kihelkonda Wirtsu walda Kelle pere se teine mees. Kohe pärast katku läinud Wirtsu Kelle = mees inimestest tühja maeadesse ja otsinud kõik paremad asjad ja warandused wälja, mis ta leidnud ja wõtnud omale, muidogi iseenesest mõista, kõige pealt ja esmalt puhast raha, mis ta aga wõis üles otsida ja leida. Kuld raha kogund ta nõnda wisi kokku kaks warka, ja hõbe raha ni palju, et ta ühe sure wilja tanni täis pani, ja peale seda weel wark raha, mis ta ni arwamata

palju kofku kogus, et sest sured hunikud ta ri-
hal paranda peal seisid, nagu sügisel tulamata
wilja lajud. Sest — wast rahast — pidas
ta ni wähe lugu, et ta, kui sest midagi kelle-
gile pidi maksma, peoga hunikust wöttis ja
ilma lugemata wälja andis.

Uga mis aitas temale kõik se rikkus ja
raha warandus, kui tal üks suur ja kallis asi
pudus ja sellega kõik rahu; sellepärast oli te-
mal üksipäini väga igaw elada, nõnda kui
Adamal Paradisis, kui tal weel Ewat ei olnud.
Tema igatses omale ühte abikasat ja kõrwast,
kes tema jures oleks, liha ta lihast ja lu tema
luust, nõnda kui kõik abi=elu parid peawad
olema. Uga kusagil ei teadnud ta nisugust
armast hinge leida olewad, mis kallim kui kuld
ja hõbe, kes temaga seltsis tahaks rõmu ja
kurbtust kannatada ja sellega tema tahtis oma
jure rikkuse sees seltsis rõmu maitsta. Oh
seda suurt kahju selle kalli asja ja waranduse
järele, mis tema mehel oli, sest kõik se Ma
kaugelt ja laialt oli inimestest tühi ja paljas.

Kui ta kaua nõnda mures oli ja edasi
tagasi mötles, tuli tal äkiste midagi mele;
wislas filmad kord üle wäina Muhu sare peale:
eht se wähest õnneks läheks, seält leida, mis ta
Sure=maal *) ilma asjata küllalt otsinud. Pea

*) Saarlased ja muhulased nimetawad siit poolt wäina eht
meie maad „Sureks eht Ülemaats“.

oli temal ka üks paat ehk lootsif walmis pandud; et se küll väike oli, aga ometi arwas sure ja tugewa küll olewad, et taggasi tülles wõiks weel ka seda sowitud magusat koormat ära kanda ja tua. Ta tugewad möla hobid käisid raskeste wastu mere wet, mis padi ümber kui pegel läikis ja söudmine kaswas kord korralt kangemaks ja kärmemaks, et seda enam edasi sada, mida rohkem isama-rand maha jäi ja wesine tee lõpma hakkas ja se Ma selgemine silma paistma, kus oma kuld kroni lotis õitsewad. Kui ta nõnda sure waewaga ja õnnelikult Muhu saare jõudnud, kargas ta sure rõmuga lootsifust wälja, sidus seda holega kaldale sure kiwi külge kinni, et mitte kange torm, mis wahe aeal tõuseks, seda lahti ei kujuk ja ära ei wiiks, ja nõnda tema tagasi minikut ei saaks keelma.

Nüüd pani ta jalad tee peale tõse, seda suremat warandust, kelle järel ta süda igatses, üles otsima. Mida kangemale ta saarde jõudis, seda igapidi läbi käies, seda raskemaks läks ta süda sees ja pani teda sagedaste ohkama. Sest mitte ühte inimese hinge ei tulnud tema wastu ega põlnud kujukil kuulda ega näha, muud kui näljatsid koeri, kellel põlnud peremeeft ega muud leiwa andjat, kes muist haukudes tema pole tulid, mõni lahkest ja haledaste tema peale watas, otsegu lodaks midagi armu sada, aga muist kartes tema eest ära lippasid,

kui teda nägid. Sest katk oli ka seal kõik inimesed ja suuremat jägu lomi ära risunud; muud kui tühjad kesa põllud, harimata aead, inimestest tühjad külad ja maead leidis tema ka seal igal pool, nagu omal maal, ees.

Kui ta Muhu saart nõnda risti põigiti läbi käinud, ilma et seda oli leidnud, mis ta väga otsis, nägi et ta lotus ja head mõtted olid kõik tühja läinud ja mõtles kurbdusega tagasi minemise peale. Ometi wõttis ta uut julgust ja nõu hea lotuse peale, sest ta oli üks mees, kes mitte oma mehhist meelt ja julgust ni ruttu ei lastnud kõikuda ega kaduda. Ni pea kui ta oma sõidu riista sisse oli astunud, pöörnud ta mitte koew pole, waid sõitis edasi Muhu saarest möda, ühe palju suurema saare randa, se on Saare-male. Seal arwas ta tõeste, kõige oma mure ja waewale otja peale sawad ja oma kallist mehe kroni leidwad. Seal ta pidi rohkem lippama ja jooksuma kui Muhus, sest se saar on Muhu saarest palju suurem. Aga ometi oli se suur waew ja otsimine ka üsna muidu. Ka Saarema randas pidi ta ainu üksi oma pati astuma. Aga ikka jälle edasi ja mitte koew pole tagasi.

Nõndasamma ainu üksi sõitis ta üle Söela wäina ja sündis Hiomale. Kui ta ka seal kaks päwa ilma asjata lõhkunud, nägi ta kolmandamal päwal rõmuga Neigi kiriku. Enam weel, kui selle kiriku pärast, rõmustas ta ennast

felle üle, et ta seal ligidal üht inimest nägi. Kui ta tema jure jõuab, aga oh seda suurt rõmu, kui ta näeb, et se üks noor ilus tüdruk on, kes üksi päini ja kurbtusega lomi hoiab, mis tema ees seiswad. Aga tema ei jä nüid mitte enam üksi päini. Saand nemad teine teist ilusaste ja wisi pärast teretanud, olid nad koha teine teisega sõbraks nagu omaks teinud ja prudi ja peigmehe armastusega endid ühte sulatanud. Wäga hea mele ja rõmuga käib se kena norik oma ilusa mehe kõrwas, kes wähe aea eest ilma lord enne nägemata wöeras, aga nüid kõige surem ja ligem oma oli, kes teda sest üksi ainu põlwest ja igawast waewast peastnud. Warsti istuwad teine teisega rõõmsaste felle lootsi fiske ja enne kui nemad mõtlewad, on juba Wirtsu alla randa jõudnud; sest magusat juttu aeades, millal suud sagedaste, nagu limitud, üsna teine teise ligi juhtusid, ja üks teist sõnda aidates, nagu kadus se tee nende käest ära.

Senna jäi se noor paar siis elama; norik Hioma tüdruk ja mees seältsammast, ja alustasid üht uut maea pidamist ja perekonda, ja on seda möda otsegu ühe ue sugu rahwa wanimiks sanud. Aga möda kinkis ta oma mehele seitse poega.

Igakuks nende poegadest, ni pea kui nende aastade fiske said, kui wanadus seda luba andis, alustas ühe talu koha, mis nende isa sure

rikkuse järele terge ehitada oli. Nõnda on tõusnud ehk asund need kuus talu pere kohta Kelle külasse Wirtsu walda.

Agaga ühel nende poegadeft ometi ei näitnud himu olewad, põllu mehiks jada. Selle nimi oli Jakob. Tema läks Pärnu linna, kus ta ühte väikeft kauplemist peale hakkas. Et temal oma ameti jures head tundmist ja õnne oli, feft wõis ta oma kauplemist aega möda suuremaks teha. Wimeks oli ta ühe suure kauba hone ehk kumtori alustaja, mis temal fe läbi oli wõimalik ehitada, et ta teised wennad temale oma puhast raha warandust uskusid anda ehk laenada. Et agaga kegi ei saaks teada, kui rikkad nemad olla, ei lastnud nad oma raha, mis tema kätte hoida ja kaubelda andsid, mitte üles kirjutada, waid tegid seda head kaupa eneste keskes nõnda, et mis nad oma maea ülespidamiseks prukisid, wenna käest Pärnust ilma rahata töid. Jakob agaga sai omale lianime „Jak“, feft et ta üksford, kui alles pois ehk noor mees oli, Paatsalu Rahwatu kõrtsus, lühike kampsul selgas, tantfides öiskanud: „Ditsa Jak! ja öitsah Jak!“ — Nõnda on Jakk kumtor Pärnus tõusnud ja alustud sanud.

Kui muiste oli kaff siin maal,
Ni Cesti kui ka Liwi maal,
Siis möllas ta ni hulluste,
Wiis rahwast mulda koles'te.
Kaks meest weel jäiwad elama,

Mis kõlab üle Länema, —
 Üks Wirtsu, teine Paatsalu,
 Müid ühest laulab minu su.
 Sest Kamsa mehest ma ei tea,
 Kuid Kelle mehe õn olnd hea.
 Ta forjand seda warandust,
 Mis katt ei põle tahtnud wist,
 Mi kulda kui ka hõbedat
 Ja waske mõnda hunikut;
 Siis oli tema rikkas mees,
 Kel jüiski rahu põlnud sees.
 Üks kallis asi pudus tal,
 Mis Paradisis Adamal.
 Se on se kallis mehe kroon,
 Rüst seisab abi elu troon.
 Kui ta kül jeda otsinud,
 Siin Sure-ma sees patsinud,
 Siis läks ta esmalt Muhusse,
 Seält teise naabri saresse,
 Kus kõik need paigad läbi käind,
 Ei muud kui nälgind koeri näind.
 Sel lotus sees, kes wahwa mees,
 Mi oli ta ka mure sees;
 Ei lähe koeru tagasi,
 Waid sõuab ikka edasi.
 Kui sõitnud wee peal Hiomaal,
 Siis leidis Neigi kir'ku al
 Üht wäga kena tüdrukut,
 Kell' teretades andis kät;
 Ja kosib teda omale,
 Toob üle mere Wirtsume,
 Kus hakkawad siis elama
 Ja jawad seitse poega ka;
 Neist asund Kelle külasse
 Kuus talu kohta wanaste.
 Üks poeg neist seitsemest, Jakub wend,

Ei anna põllu meheks end;
 Ta on ni pensik, lahke mees
 Ja kaunis kawal süda sees.
 Head nõu peab oma wendega,
 Väab Pärnu linna kauplema.
 Ei seda üsna omast wäest,
 Waid laenab raha wende käest.
 Neid wennalikult pettab siis,
 Ni kui on Jakobide wiis,
 Et annab kaupa rahata,
 Ei lase üles kirjuta,
 Kui palju on ta laenanud,
 Sest põle wennad kaebanud.
 Ni jänud kõik ta omale,
 Mis annud wennad temale.
 Kui oli Jakob poisike,
 Ei olnud ta siis tösfike,
 Waid wiis ja kärme tantsu peäl,
 Kel oli ka ilus laulu heäl,
 Et Watla-mäel kui Rahwatus
 Ka Kotti kõrtsus tantsimas,
 Siis „öisjah Jak ja öisjah-Jak!“
 Ta laulnud ni kui wäike puk.
 Sest on ta nimi Jakkiks saand
 Ja nõnda sia male jäänd.
 Müid on ta ammu hana sees,
 Mis meie kõigil seisab ees.
 Ni Jak saand rikkaks kauplejaks
 Ja Pärnu kuulsaks kuntoriks.

2. Wäike loom, aga suur waras.

Üks takka Pärnu mees, kes senna linna linu
 wõi muud ma-kaupa müüa tonud, näinud Jakk

öue peal ühte rotti wõi hiri müri alt wälja tulewad, üks haljas asi suus ja ühe pumba pu sisse jookswad, mis seal maas oli. Mehel torkas midagi mele, läks Zalki jure ja palus seda wana pumba puud omale osta, et seal muido mädaneb ja wahest ka weel ees tülinaks on; tema wõida seda prüfida kao puuks, wõi ehk ka maeale kohta. Seda ma just ei tea, kas ta sanud üsna muidu wõi maksnud ka selle eest midagi; no se on nüüd üks puhas, aga ta sanud seda, pannud oma wanfri peale ja läinud ni kaugele, kui teine pole Kusalemma trahterit, siis pöörnud metsa, mis seält rahwas „Tabunaks“ hüidwad, ja hakkanud sellega, kui mesipuga aru pidama. Kui ta seda ära lõhkunud, leidnud selle seest sure hulga kuld ja hõbe raha, mis rot oli warastanud ja senna sisse wädanud. No mis nüüd, kui mees pani raha kotti, jättis pumba tükkid senna paika ja läks römuga oma teed koen pole, sest ta oli nüüd rikkas mees. Aga mis siis sündis? weel pisut imet. Kui rot seda leidis, et ta warandus kõige kestaga ära widud, läinud ta jälgi möda järele, kuni senna paika, kus pumba tükkid maas olid ja kui neid üksi nägi ja raha puha ära wõetud ja widud olewad, siis kurwastanud wõi pahandanud ta wäga ja ponud senna pu=oksa ennast üles. Kui legi seda juh= tund leidma ja nägema, teinud sest juttu wälja, ja siis olla Zalki kontoris leitud, et

raha püdu olnud; aga se mees, kelle õnneks se raha juhtund, jänud teadmata, kunni täna päwani.

Hoia raha rotti eest,

Muidu wiib so kasti seeft;

Seft inimene pole üffi waras,

Waid rottil on se amet üsna paras.

---

3. Kalewi poea haud Tallinnas ja kiwi Ülemiste järwes.

Kui se suur mees Kalew mailma sees kül oli möllanud, wägewaid ja koledaid tempa teinud, siis wöttis ta wimaks kätte ja suri ära. Külab need selle üle ennast wäga rõmustasid, kellele ta tüli, häda ja waewa teinud; aga tema naene, Linda, oli selle üle wäga kurb, ja on tema — oma mehe surnu koha — mere, wihma ja hallika weega ja wimaks oma silma pisaratega pesnud ja on teda siis kõige kallima ja ilusama surnu rietega ehitanud ja teda tema wiimse wodi — surnu firstu puhkama pannud. Ja siis on se auwäart naene, Linda, oma mehele ühe wäga ilusa haua lastnud teha, kolmkümmend künart sügaw, kus ta ka ise tö jures abiks olnud. Senna pannud ta oma armast meest, seda kõige kallimat warandust, puhkama, kelle järel ta nüüd wäga leinas, ja täitis seda hauda suurte raud kiwidega. Siis

kandis ta weel igapä alalise nuttu ja filma pisaratega raud ja kõik jugu suri kiwa oma mehe hana peale kokku, et ühte mälestust üles teha, mis tulewa sugu poegel ja tüttartele jaab seda paika näitama, kus Eestima wana ja kulus sõea ja wõidu mees puhkab. Nõnda sündis se suur hana koht mälestuseks, mis täna päwani näha võib, ehk küll inimesed seda ammu suurte ja väikeste ehitustega tihedaste täitnud, mis weel seda mälestuse paika palju ilusamaks ja ausamaks teinud, — ja se on Tallinna Toompea mägi.

Kui ta siis ühel päwal — se suur lest — jälle enmast selle raske töga waewas ja ühte suurt märatumat kiwi Ülemiste mäelt oma mehe hana peale wädas, said ta ölad sest rängast koormast ni wäga ära rõhutatud ja ka ta rammu hakkas lõppema, et ta üsna tüdind sest raskest tööst, weel edasi tuius. Ja kui ta wäfind jalad hakkasid nõtkuma, kornistand ta ühe pu kännu wastu ja se suur kiwi kukkund sure praginaga Linda öla pealt maha, mis ta nõrgaks läinud käed ei jõudnud enam üles tõsta, waid pidi senna paika maha jääma.

Kui suur walam ära surnud,
 Nuttes teda Linda matnud,
 Hirmus palju waewa näinud,
 Kui ta mehe hauda latnud.
 Kännu peale kukub maha,
 Üsna wäfind on sest waewast;

Puhata ei kanna taha,
 Ei ta holi oma waewast.
 Ja tal ikka lang'wad filmist
 Pifarad kui wette oead.
 Sest se lest on ni täis kurbtust,
 Et wõi tröösti tütre, poead.
 „Olen nüüd“, ni ütles nuttes,
 „Ilma peata kui kadund;
 Mehe pärast leina kattes,
 Kes saab muldas põrmuks kōbund.
 Olen lind, kel põle tiwu,
 Nagu furnu, mis ei ligu.
 Surm on wõtnud minu mehe,
 Ei ma enam mehel lähe.
 Olen õis, mis puus ei õitse,
 Misgi toit mo suus ei maitse.
 Pange tähele, ma palun,
 Mis ma waene praegu olen:
 Kui üks põld, kel põle aeda,
 Laps, kel põle ema teada.
 Maeake, kel põle kattust,
 Mürike, kel mingi alust.
 Olen tule, tormi lopi,
 Laenetest jaan sada hopi.
 Kes siin sure laia Ilmas
 On mul abiks häda orgus,
 Kui külmi leppa lehed rikkub,
 Naine okstest öied lükkab,
 Duna pude pungad noppib,
 Kase urwad mulda toppib.
 Kõppeb uhke awe ilu
 Ka ka rowa tamme elu;
 Wahtra ladwa maha wõttab,
 Manna käbid ära noppib
 Ja ka pihlaka pu kobar
 Määdand lep, mis üsna abar, —

Nõnda teinud surm suurte kurja,
Minu elu üsna nurja;
Müid kõik rõõm on minuist läinud,
Häda, waew mo osaks jäänud.
Minu mees küll oli tugew,
Kammu polest wäga wägew,
Stiski surm tast üle olnud,
Kui ta tema järel tulnud." —

Kui ta nõnda kaebades selle kiwi peal istus, walas ta lõpmata pisaraid filmist, et se koht maad madalaks waus selle wee wolamifest, mis ühe sure wee koguks kokku kogus. Ja nõnda tõusis se Ülemiste ehk Järweküla järw, mis ka Gestlastest Linda pisarate järweks nimetud sai, mis Tallinna Ülemiste mäe, liwa mäe künkude ja raba wahel ennast laiiale lautanud. Se suur-kiwi aga, keda Linda-sekord kannud, kelle peal ta istunud ja nutnud, seisab weel täna päwani järwe kaldal wee sees, linnast minnes paremat kät tee äres. Mitte kaugel sest kohast, kus Tallinna Toompea koguduse wiinne rahu paik, Mõigu surmu aed, on se suur ja aus lest oma mehe surma pärast kaebtust teinud ja nutnud, senna seda suurte kiwi oma pisarate järwe, oma häda ja leinamise mälestuseks järele jätnud. Aga seal ülewel, kus Kalew oma handas rahuliste puhkab, on mõni sada aastat üks uus ja hea elu walitsemas, mis aga seda wana taati mitte oma magusast unest üles ei ärata.

Mõned rääivad, et siis kui Kalevi lest kiwa oma mehe hana peale tassinud, se suur kiwi tema põlle sees senna maha libisenud, kus ta praegu weel näha on. Ja weel räägitakse, et kolm kiwi olla ta põlle sees maha kukkunud, kellest kaks pärast seda järwe weest üsna kaetud jäänud. Ja tõeste, kahte põle ka mitte näha; aga mäe ehk maa peal mitte kaugel seest surest kiwist, mis järwe kaldal seisab, on weel mittu teisa kiwa, mis muist pea nisugused ja muist wähemad on. Se kiwi mis järwe kaldal wee sees, seisab kahest tükkist ühes, mis näitab, et ta pitkest lõhutatud jäänud. Järwe ligidalt võib näha, kuidas üks kiwi pool, kui suur istumise ase ja teine nagu istme wõi toli selja tagune wälja näitab, kus peal se suur eit on istunud ja libedaid pisaraid filmist walanud.

4. Üks kohtu poolt ärarahkamine Tallinnas 1535.

Juhan Üks... Kõsiberest oli oma päris talupoega, kes hirmu pärast jookkus olnud, esite sambasse ülestõmbanud ja kangeste peksnud, siis teda kaks ööd kange külma käes kütmata wangi hones pidanud, et külm ta jalad ära wõtnud. Siis ta wõtnud pu-alu ja peksnud mehe külma wõetud jala talla alusid. Wimaks lõnud tale

pu=aluga pähe, nõnda et mees surruks jänud. Selle aegse nõdra seaduse pärast põlnud mitte imeks panna, kui Zuhan Üks.... se mõtte oli, et mõisnikul õigus olla oma päris talu poea elu ja surma üle. Ilma et midagi paha wõis ette arwata, tuli ta selle pärast ühel päwal Tallinna.

Ni pea kui linna sõitnud, tulnud mõned ta sõbrad ruttu ta jure ja palunud teda, karmeste linnast wälja sõita, sest et ta elul enam hõlpu põlla. Sest maha lödud mehe sugulased olid seda kurja tööd linna kohtuse ülesannud. Aga Zuhan Üks..., lotes oma õiguse, seisuse ja au peale, pani seda head ette ütlemist ja nõu andmist üsna naeruks.

Warsi selle peale tuli linna walitsus ta jure, wöttis teda kinni wangi ja pani torni. Ja selle järel läks kohe kohus tema pärast kokku istuma, kuidas tema peale kohut mõista. Aga sest oli kahju, et Zuhan Üks... hilja aru sai, mis ta arwas wõimatu olewad, ometi wõimalikuks sanud ja pealegi hirmsaks töe luguks. Ta katsus ennast kül igawisi wabandada, et kogemata äkfilise melega seda teinud.... palus armu ja pakkus suurt maksu trahwiks — sekkide ehk waeste maeadele üks küla ja iga aasta oma elu aea neile üks sälitus rukid ja linnale tuhat marki (1 mark 25 kop. hõb.), — aga kõigest sest ei fulatud ühtegi. 7. Mail 1535 sai ta rahwa ja maa seadust möda, sõea riis=

tadega ehitud meeste feskul, läbi linna ulitsaid, nuhtluse platsi peale widud, et möega teraga siit mailmast õnša elusse jata.

Bikamisi käisid wijad ehk wahid wangiga, kui äkkiste teada anti, et mõisnikud olla ennašt jõe riistadega ehitand ja tulla wäga palju Harju wärawa ette kokku. Nende nõu, hukka mõistetud ka-wenda wäe wõimusega lahti peasta, oli kohe tunda. Nähku ja kärmeste andis linna kohus käsku, wäljapoolt Harju wärawad kiini panna. Ja kurjategia, kes hukkamõistetud, sai siis lageda rumi sisse mõlema wärawa wahela widud ja seal ta Pea otsast ära lödud. Zumal ise teab, mis hingega tegi.

Seäl hukkamise paikas mõlema wärawa wahel seisis weel selle saea aasta hakkatuses, ulitsa kiwide sisse müritud üks kiwi rist, mis juba peale 40 aasta eest on seal ärawõetud.

Duhan üks... Nisiperešt
Tundis himu pekku werest.
Wõtnud kiini talu poega,
Kes olnd jookkus pisut aega.
Sidund teda pakku külge,
Et ta olnd nõnda julge
Ja siis pekknud teda hästi,
Nagu wana saue kasti,
Wiskanud ta külma kätte
Na kas surgu wõi ehk mitte,
Kus laks päwa külmetanud,
Nõnda et külmi jalad wõtnud;

Tagund külmetanud jalgu,
Aluga weel jala taldu.
Kui se kõik weel oli wähe,
Lõnud wimaks puga pähe.
Kui mees surnud jänud maha,
Siis on jahtund tema wiha.
Surnud mehe sugulased
Tema peale kohtus kaeband,
Ja siis kutsuti ta linna,
Julgeste ka sõitis sinna.
Et küll kõik ta kallid sõbrad
Temal tarka nõu annud,
Et ta putkaks linnast wälja,
Sest tal siin ei põle nalja
Siiski oma sureks kahjuks
Pidas ta se juttu naeruks.
Ja siis wõeti warsti kinni,
Widi alla wangi torni.
Kui ka kohus oli istund
Ja tal surma kohut mõistnud,
Todi teda tornist wälja,
Ei siis enam põlnud nalja,
Ega aitand mingi asi,
Muud kui surma kätte kasi.
Et küll tema kallid sõbrad
Teda peästma kokku kogund,
Widi teda senna paika,
Kus ei teised peasnud aitma.
Seäl ta Pea otjast lödi
Wäga hästi wana modi,
Ja siis pandi mulla alla,
Kus ta wõib weel praegu olla.

---

5. Wana kattu-naene.

Kui Cestimaal suur katt oli, arwata aastal 1710, olla üks wana naene Kattupereest, Sageri kihelkondas, kui kõik inimesed seal külas ära surnud, imelikul wiisil õnnelikult oma elu peästnud. Tema räkinud pärast, et ta se läbi olla kattu surma eest ennast hoidnud, et ta neid asju, mis mõned eespool nimetud, põlla mitte putunud. Katt olla, tema tunnistust möda, nähtawat kombel mitme suguse näul nende filmi ennast annud, kes endid hõlpsaste ahwatleda ehk petta annud. Puhu olnud ta woi=nap ehk pima püt, pea wana, kord uus kuub, ehk ka üks ilus kirju wö, pea jälle üks rahatül ja weel mõni mu nisugune kallis asi, ja kes nehuksid asju kufagil ees leidnud ja ennast effitada annud, nende järele sõrmi sirutada, sanud ni pea kui neisse putunud, kattu külge ja pidand surma ju täis olema. Siiski on seda igauks teinud ja muidogi, kattu surma leidnud; aga se wana eit olla ennast selle eest wäga kindlaste hoidnud ja nõnda elusse jänud. Aga õigem wöis se olla, et kui neid asju sai pudutud ja prugitud, mis kattu=haigede käes olnud, se töbi külge hakkas, mis selle naesel ka se pea= ehk ülem kartus oli. Peale seda, oli se naene teiste inimeste seast siis koguni wälja läinud, ja sel kange töbe aeal üsna met=jas elanud, kus ta ennast mets=marjadest, küre

ernestega ja ka weel ühel wiisil, sammaldest, mis tõmmukam kui pödra sm. (Islandi sm.) oma nälga küstutanud ja nõnda ennaft elus ja terwise jures hoidnud. Kui se hirmus katku aeg möda oli, läks ta oma koeu tagasi, ja teda sai sest aeast sadik, wana katku-naene nimetud. Tema sai 143 aastat wanaks. Tema näitas wimaks muidu hirmus wälja, kui surnud inimese kuo, siiski ta pale nahk ei läinud kortsu, waid oli üsna file, nagu nore inimesel.

Selle inimese ema-ema, kes seda lugu rääkinud ja kes seda katku-naest tunnud, olla pärast katku aega Rootsimaal (Somemaal) seena külasse elama tulnud, mis sel aeal kui se maa inimestest üsna tühjaks tehtud, sagedaste sündis, s. o. seält maalt ka seena elama tuldi.

Sujönaga on seda juttu aastal 1856 üks mees rääkinud, kes seal paikas oli sündinud.

Kattu katku, jöea juttu

Kuutsin isa, ema kottu,

Mis seal möni wana räkis,

Kui ma lõmmitasin nurkas,

Mis a'as südant wärisema,

Poiši kodid lödisema. —

Mõnes kohtas wanal aeal

Räinud katt wa' naese näuf.

Selle kohta keppe näitnud,

Seda katku surm on wõitnud.

Ühes Vääne Tolli talus

Wana katt kui waras kolas

Mõdda honid, maea nurki,

Kus ta oleks tahtnud parki.
Ja siis istund paea äres
Läätsi leent kui nälgind sües;
Tüdruk istund lösna otzil,
Pannud tähel ülal parsil,
Mis kõik tembud seal ta teinud.
Enne weel kui wälja läinud.
Et kaff põle teda näinud,
Sest on tüdruk elus jänud.
Surnuid wätud Selja mäele,
Maetud ühe teise peäle
Hästi õlut, wina jues,
Tori pilli peale lües.
Karel, Jndrek, Tolli mehed,
Wadanud neid furnu kehad.

---

6. Tõllus ja Leiger.

Üts Hioma rahwa wana jut käib nõnda:
Nemad räkiwad, et seal olnud muiste laks
wenda, kes üle wäga sured ja tugewad mehed.
Wanem wend, Tõllus, on Saremaal omas
mõisas elanud, mis Tõlluse mõisaks hütud.
Saremaal on praegu üks Tõlluse mõis.

Kui Tõllus kuulda sanud, et Hiomaal
Keina kirik ehitud, on ta ennast selle üle wäga
wihastanud. Ta olla ühe sure kiwi wõtnud
ja tahtnud Saremaalt Keina kiriku torni sel-
lega puruks maha wisata; aga se kiwi põle
mitte ni kaugele ulatanud, waid on Hioma
ligidale meresse kukkunud. Se kiwi seisab weel
praegu seal ja saab Tõlluse kiwiks nimetud.

Kui seal söea aeal waenlased kuulda sanud, et ka Töllus nende wastu tulla, siis pannud nad plehku. Töllus aga olla tõlla ratta nende järele wiskanud ja rattas olla 9 wersta edasi jooksnud. Sörwe liwa järel olla ta katti läinud. Selle ratta pöiad olla praegugi weel Suremaal alles.

Korem wend, Leiger, olla Hiomaal Söru kabeli ligidal elanud. (Mis kabel wõis se olla? — Se nimi Söru tuleb ka Suremaal ette.) Seal on temast weel mõned mälestuse kohad: Leigri pered Kõrge-sare al, ja weel teised kohad, keda ma enam ei mäleta.

Kui wennad teine teise jures wõerusel käinud, siis on neil üks wie süllane pik pall keppiks käes ja üks pool wati õlut taskus olnud. Seda wiisi on nad merest läbi käinud, teine teist watamas. Wesi ei ole kõrgemale ulatanud, kunni neiuwest sadik.

Kui Töllus hakkand leent keetma, siis on ta katla ehk paea tulele pannud ja ise läinud Hiomaalt kapsa päid toma; kui kattel kenu, on ta juba tagasi olnud.

Kui ta surma tund ligi oli, on ta ütelnud: „Matke mind minu rohu aeda, ja kui söda ja mingi häda teie peäle tuleb ja teie ise ei wõi wastu panna ja ennast aidata, siis hüidke minu haua jures, kül ma tulen teid siis aitama. Pärast Tölluse surma on lapsed

oma wanematest jeda lugu kuulnud ja Tõlluse
haua jure läinud ja on seal nõnda hüidnud:

„Tõllus, Tõllus, tõuse üles!
Sõda Sõrwe säres!“

Kui ta oma Pea üles tõstnud ja aru sanud,
et se laste nalja asi olnud, on ta wihastanud
ja põle lubanud sest aeast sadik, mitte enam
appi tulla, ja on ueste oma Pea maha pannud
ja puhkab täna päwani.

Sõru kabel on lõune pool Hioma otsas,
ja Leigri kaks peret seiswad Keinast Kõrge-
saare minnes paremat kät tee-äres.

Saremaal kaks kuluist wenda,
Kellest rägitahe mõnda,
Olla muiste jõukaft eland,
Teinud tööd ja laiskust põland;
Norem — Leiger, wanem — Tõllus,
Kes ka wahest hullust möllas;
Lahke olnud rahwa wastu,
Aga mõnes asjas järsku.
Kui ta kuulnud omas mõisas,
Et on kirik tehtud Keinas,
Siis ta wäga wihastanud
Ja miikspäraft, ise teadnud.
Mees olnd tugew nagu löwi,
Wõtnud kätte jure kiwi,
Tahtnud torni puruks löia,
Kirikut muidu ära müa;
Ei ta põle sanud mitte,
Kiwi kufund mere wette.
Kui seal korra sõda tõusnud,
Tõllus nende wastu jõudnud,

Siis nad pannud puhas plehku,
Kadund ära wäga lähku.
Tõllus wiskand tõlla ratta
Keude järel — mõnda tappa.
Se on jooksnud üheksa wersta
Sörwe jääre kiwi wasta,
Kus ta pöiad katki läinud,
Ehk weel mõnda paha teinud.
Korem wennas, Veiger nimi,
Glas Söry kabeli ligi,
Kus ta märgid maha jäänud
Mälestuseks, kes neid näinud.
Pöle neil laewa tarwis läinud,
Kui nad endel wõeraks käinud;
Taskus õlut täis pool wati,
Laened käinud wastu koti,
Wie jüllane pall kepiks,
Aga mitte käima abiks.
Mõnda käinud üks teist waatmas,
Wõis ka wahest olla saatmas
Sarema ja Hio wahel
Meie Väne mere lähel;
Weji ulatanud neiude,
Plaksud kuulnud ka weel Niude.
Tõllus hakkand leenta keetma,
Hiimaalt läind kapsud toma.
Siis ta jälle kodu olnud,
Kui on kattel juba kenud.
Enne kui Tõllus ära surnud,
Omaksid ni õppetanud:
Matke mind mo rohu aeda,
Kui teil söda ehk muud waewa,
Hüdke mind mo hana jures,
Siis ma olen warsti wäljas.
Tahan waenlased kõik wõita,
Iga armuga teid aita.

Kui on Tõllus ära surnud,
Siis nad tend ka senna matnud.
Kui on wallatumad lapsed
Kuulnud wanemist need sõnad,
Väinud tema hana jure,
Hüdnud õige haledaste:
„Tõllus, Tõllus, tõuse üles!
Tõda Sõrwe säre jures!“
Kui ta Pea üles tõstnud,
Siis ta kohe ära mõistnud,
Et se laste nali olnud
Põle neid siis pikalt kuulnud,
Wihastanud wimist korda
Oma wana paha pörna;
Põle luband appi tulla,
Pistnud Pea mulla alla,
Kus ta puhkab rahuliste
Praegu ilma igaweste.

---

7. Meie Jani päwast.

Wanal aeal olla üks Cestima kuninga poeg
ühte kuninga tüttart, kes siit väga kaugele põhja
pool Atlandi meres Islandi säre peal eland,
armastama hakkanud. Ilma kõigest hädast ja
waewast holimata, mis temale selle pika reisi
peal senna kaugele male, wõiks juhtuda, pani
ta ennast walmis, ihaldusest aetud ja läks tele,
oma armast pruuti ära, koer toma. Temal oli
aga üks waenlane, kes temast wägewam ja teda
selle õnne pärast kaetses, et ta mitte peaks seda
kuninga tüttart sama, tuli teda selle tee peale

taga kiusama ja tegi temale palju õnnetust ja waewa. Noor kuningas wõitles esite kül kange-
gest jõust wastu, aga wimaks juba Iislandi
sare ligi lõppes ta jõud ära, ta mõtted läksid
tühja ja ta langes oma waenlase kätte, kes
teda kangele ühe tühja sare peale wiis ja seal
wangis pidas. Se kuninga tüttar, kes oma
peigmeest juba kaua otis ja väga kurtis, et ta
kuaaks wibis, sai wimaks kuulda, mis temale
tee peäl juhtund, miks põle janud tulla ja kus
ta wangis olla, ja wöttis kohe nõu, teda lahti
peästa. Ta ehitas Iislandi randas ühe suure
laewa, misga kõige tormi kui ka waenlase wastu
wõis panna, ja tõi seält tühja sare pealt oma
peigmeest ära.

Kui se wägew ja tark kuninga tüttar oma
peigmehe waenlast ära wõitnud, kes teda wangi
pannud, siis tulid mõlemad rahus ja rõmus,
läbi waitse ja kuld särawa mere laenede Gesti-
male tagasi. Siin randas lastsid laewa ära
põletada, sest et nad nõuks wõtsid, mitte enam
kuhugi mere peale minna, waid oma kodu kui
Paradisist õnnelikult elada. Se päaw, mil
nad seia oma maa randa tulnud, oli Zani päaw,
keda siis ka kõik Gestiased selle lugu ehk asja
mälestuseks pidasid, nõnda kui se weel täna
päwani sünnib.

Rikumine lauluga ja mängimine oli Zani
päwal nõnda kui nüüdki se ülem asi. Tüdru-
kud istusid kõik se ö kiledel peal ja laulsid

kõikjughused laulud: peigmehe sõdimisest ja wangi samisest, kui ka prudi laewa ehitamisest Islandi jares, waenlase ära wõitmisest ja õnnelikust koeu tulemisest, ülepea kõik jest lugust wäga selgeste ja ilusti. Need kiged tähendasid selle kuninga tütre laewa, mis ta oma peigmehe pärast lastnud teha ja laulu tüdrukud kitudes arwasid ennestel seda au olewad, kuninga prudile saatmise laulusid mõnusa sõnadega kullutada. Et wimaks sai üks törwa tünder põlewa pandud, tuletas laewa ära põletamist mele. Kui törwa tünder põletud, siis oli pidu ots peal. Kas kõik kujukad teadwad, et seda lugu ka kõik need kiged mele tulewad, mis Gesti maal kõrtsude ette tehtud, nagu Pärnu lähedal Audru ja Sauga trahtride ees, kui ka Tallinnast minnes Tartu maantee ääres näha on.

Gestima kuninga poega
 Kosis muiste kawa aega
 Islandi kuninga tüttart
 Ja sai waenlase käest mattart,
 Kes tend pani wimaks wangi,
 Kus tal põlnud pehmet jängi.
 Kui ta pruut kõik seda kulis,
 Kes ta tulemist kül otis,
 Siis ta ehitas üht laewa,
 Kus peal sõites kartnud waewa;
 Wõitis ära kurja waenlast,
 Peastis oma kallist peigmeest.
 Tulid laewas Gesti randa,
 Kus neid wõeti süles kanda.

Moritud ja aujad neiud
Ja nisamma priksed peid
Laulsid pikkad rõmu laulud,
Mis ep põle enne kuldud.
Pärast seda reisi waewa
Ära põletasid laewa,
Sest nad tahtsid rahus olla,
Mitte siit maalt wälja minna.
Ja se sündis Jani päwal
Meie Tallinna mere rannal.

8. Tallinna alustamisest.

Enam kui kahetäsa saea aasta eest elas Taani-
maal üks kuningas, kelle mõlemad lapsed, poeg
ja tüttar, üht keeldud armastust teine teise
wastu pidasid. Kui kuningas seda karistuse
wäärt salaja asja teada sai ja järel kuulates
wälja tuli, et tüttrel rohkem süid oli, siis wi-
hastas isa tema üle enam kui poea pärast ja
aeas teda oma maeast ja maast wälja. Teda
sai laewa peale widud ja kuninga poolst ööldud,
et ta omale kaugele ühte elu paika oma taht-
mise järele wõis walitseda, kust ta mitte enam
ei tohi tagasi tulla. Torm aeas seda kahetse-
wat ära aetut kuninga tüttart Gestima mere
randa, ja se koht sai tema melest nõnda arm-
saks, et ta nõu wöttis, sia elama jada ja kasa
todud warandusest ühe linna ehitada, mis pärast
Taani=linnaks hüiti, aga nüid juba ammu

Tallinna nimetasse. Seäl Toompeal olla selle
kuninga tütre loss ehk kants seisnud, kus ta
sees elanud. — Kruua pärast seda olla Rootsi
kuningas teda jälle oma vihase isaga ära lep-
pitanud ja selle loo pärast sanud Gestima aega
möda ikka enam ja enam Taani walitsuse alla.

Kuulsite se juttu seest,
Kahetja saea aasta eest
Elas wäikeses Taani maal
Üks kuningas ni uhkest seäl,
Kel põlnud enam kui kaks last,
Ja neist tal' tuli pahandust.
Üks poeg ja teine tüttarlaps,
Kes tegid wanemil üks naps,
Et pidasid roppu armastust,
Mis tegi neil' häbi, kurwastust.
Kui isa seda teada sai,
Siis tegi ta üks wali „ai!“
Ja kulas asja järele,
Mis ammu teada perele,
Ja leidis tütre enam süüd,
Kel põlnud maeas elu nüüd;
Sest isa süda oli täis,
Et tema olnud rumal weis.
Kui aeas tütre laewaga
Seält kauge male elama,
Siis oli se üks taewa arm,
Et Gesti randa töi tend torm,
Mis oli tema melest hea,
Et head nõu ka wöttis pea.
Se kasa todud waraga
Ta wöttis linna alusta,
Mis Taani linnaks nimetud,
Nüüd Tallinnaks ka mudetud.

Seäl Toompea kõrge kalju peäl
 Ja ehitand üht lossi seäl,
 Kus sees ta elas wagaste
 Üht neitji elu puhtaste.
 Kui pärast Rootsi kuningas
 Neid kõiki ära leppitas,
 Siis Taani alla sai se maa
 Ja linna uhke kantfiga.

9. Wana aea faks head prufi.

Wanal aeal ühes linnas, kus naeste rahwas wäga üle kätte läinud oma tühja juttu ja lobisemisega, olid linna wanemad nõu leidnud, kuidas neid paha kombeid kantada, mis läbi palju pahandust tõuseb. Ja nõnda sai siis niisuguste naeste rahwal, kes riidlesid, palju tühja ja wale juttu aeasid, keelt peksid ehk teija sandiste taga räfisid ja kahe keeltsid kõnesid ühest teise kandsid, — üks mõnus karistus seatud. Se sündis nõnda: niisuguse süüaluse naeste rahwal, mis praegu mõned asjad nime- tasin, pandi raud päitsed ehk waljad pähe, nagu hobusel, aga nõnda, et silma nägu näha wõis ja tunda, kes ta oli, ja üks mees, kes selle tarwis seatud, wädas teda möda linna ulitsaid, et kõigile näidata; süüdlane käis mehe ees päit- sed peas ja mõni kord ka rauad wõi sulised suus, kuidas süü seda wäärt oli, ja mees käis taga järel, päitse raud ohelik peus ja teises

käes üks hea piits ehk tümikas, et kuhugi ei peäsnud, waid pidi sirgeste ees käima, nagu wangi soldat. Küll se wöis mõne ja mitmele rohkem Pea ja südame kui hamba walu teha. Minu arwates oli se küll nattuke jäme karistus; aga ennä, põlnud wiga, rohi oli wäga hea; aega möda hakkas ülemal nimetud kange töbi naeste rahwa seas wähenema ja kadus wimaks koguni ära. Sest nad nägid, et asi enam ei aitand, hakkasid endid parandama, ja said otsegu uks oma mele ja mõttetes ja ka kõikide melest wäga armjaks. No muidogi, nisugune wali õppetus kadus ka ära. Külab se wana aea kallis pruuk oleks nüüd weel mõnes kohtas ueste tarwis üles wötta, sest mitme jures on se sant wiga nagu pidali töbi, sureks läinud ja teeb palju pahandust. Ega muidu üks tark mees ni mõnuaste ei üttele: „Kes ridu armastab, se armastab pattu, ja kele peksja sõnad lõhuwad mõne mehe südant ja rõhuwad ta waimu.“ Aga mina sowiks, et se wana pruuk senna jääks, kus ta on jänud ja lass naesed räkida peal kuidagi tahtwad; sest mis nad siis peawad räkima, kui mitte teisa inimesi, muud neil jo ometi põle seletada, sest teisa sandiste taga räkida, on jo enamiste nende amet. Wöi säe sada nisugust karistust, katsku, kas nad oma õppind wisi maha jättawad; enem wäsiwad karistajad, kui nende tühjäd juttud lõpwad, mis läbi ka seförd wöis se karistamine enemalt kaduda.

Ja seält linna mõistlikud rahwa walitsejad, kes kõik paha tempusid mõistsid targaste ära kantada, olid ka ühte head parajat rohtu nende tarwis wälja mõttelnud, kes jeda wa' kibedat wina märga wäga armastasid. Ja se tehti jälle jeda wisi: Wana wina wadil sai üks põhi alt ära lödud, ja pandi jodiku mehe ehk ka mõne naese pähe, teise põhjal sai auk läbi tehtud, kust Pea wäljas oli, et näha wõis, mis inimene se oli; se asi oli muidugi teada, miks pärast nõnda tehti ja wadi külje peal olid kõruti augud tehtud, kust käed wäljas ja waat seisis ölade peal ja nõnda pik, et pisut alla põlwesid ulatas, et kaunis lahkest kätä wõis. Ja mees käis taga, raud ohelik peus, mis teine ots wadi külges kinni ja löi pu-hamwiga wõi wemlaga wadi külge nagu trummi ja kutsus inimesi watama. No se asi oli muidugi pentsakam wadata, kui karu tantfitamine ja naeru oli wisist küllalt kuulda. Ja kes kord nõnda sõidetud sai, se hoidis ennast, et ta teist kord enam selle riista alla ei tulnud. Ja kõik pealt watajad wõtsid sest head õppetust ja aega möda kadus wina jomine seält hopis ära. Külab wist mittu jeda juttu kuuldes ütleswad: Peaks meie aeal ka nisugune kallis kombe käpile wõetama, kus wina jomine wõimust wõttab ja waejust suremaks kaswatab, kellest aga kõrtsmikud sureste ei tea, mis nemad kui ka kõik wina müiad küll wistsite ei sowi. — Rahju, et ma malida ei oska, muidu ma

kraapsutakfin kaks nisuguste pilti selle juttu
 alla otsa, kuidas naeste rahwas käib raud päit-
 sed ehk waljad peas, ja mehel wina waat nagu
 raud rie selgas ja mehel piits ehk mattar peus
 ja ohelik käes; need kolm pilti wõi kuen oleks
 wäga imelikud ilusad näha, kui kenaste tehtud.
 Aga tehke iga kuulja oma mõttedega üks nisu-
 gune pilt ja mina panen wäikse laulu jenna alla.

Wale juttud, tühjad lorad
 Torkiwad kui pikad orad
 Mitme waga mehe südant,
 Kui neid ekkituse wädant
 Mõni libe naeste rahwas,
 Kes se tembu peale wahwas,
 Mis teeb hirmus palju kahju,
 Neab mõnda meest kui ahju,
 Tüli abi elu wahel,
 Walu naesel nagu mehel.
 Ja ka kosimise jures
 On se asi üsna tores,
 Siis ei ole aru otsa,
 Tühi jut a'ab üsna ratsa.
 Ah se tühi jut on kange,
 Ei ta tõe ees ei lange.
 Ja se on kõik naeste ammet
 Kas se pole weider kommet.
 Ja se teine rahwa häbi
 On se hirmus wina töbi,
 Mis teeb ütlemata paha,
 Mis eest maksetaks weel raha.
 Teeb ni mittu kärmet laisaks,
 Mõnda jõukast üsna waeseks,
 Afsaid alwaks, häbi sisse,

Mis küll mittu teadwad ise,
 Kuis need waesed walu tundwad,
 Kelle mehed wina wõtwad
 Ja ka nende waesed lapsed
 Sagedaste nälga tundwad.
 Lora eest raud päitsid tarwis
 Neil, kes wale peale walmis,
 Olgu mees wõi naeste rahwas,
 Minu polest on üks puhas.
 Wina wõtjal wati pähe,
 Kui ta muidu targaks lähe
 Oleks tarwis meie ael,
 Nõnda muul kui talu poel.

10. Armas tüttarlaps Miina.

Sui Pühapä pärašt löunat läfsid lapsed küla
 kōli maeasse Katekismuse õppetust kuulma. Ka
 üks wäike tüdruk, Miina nimi, oli nendega.
 Kui kōli õppetaja ütles: „Zga inimene, olgu
 ta rammu ni nõder kui tahes, peab head te-
 gema, kui ta Jumala mele pärašt tahab olla,“
 — siis nuttis se hea laps. Miina oli ni
 waene ja nõder ja mõtles oma arwates, et ta
 kellegile ei wõi arnu ega armastust üles näi-
 data, ei ka ühe tuike ega tallekesele, sest tal
 polnud ühte neist mõlemistki.

Tema tuli kurwa nānga kōli maeast ja
 mõtles, et Jumalal temast ühtegi head meelt
 ei ole, sest et tema oma teades weel midagi
 head põlla teinud ega jõuda teha. Et ta kodu

oma kurwastust ja nuttusid filmi ei tahtnud näidata, läks ta wälja peale ja istus ühe põesa alla. Seal nägi ta, et selle põesa lehed ja öied närtsind ja kui kõrwend nõrkensid, sest kaua aega põlnud wihma sadanud. Warsti jooksis ta ühe jõe äre, mis seält ligidalt möda jooksis, wöttis käega jõest wet — sest tal põlnud mingi riista käe — ja kandis nõnda suus ja peus waest wisi wet selle lille põesa peale, et se weel seljammal tunnil wärskeks ja tugewaks sai ja selle öied ueste õitsema hakkasid magust haisu wälja andes. Kui se hea Miina oli seda põesast nõnda kastnud ja kosutanud, et se ni ilusti jälle õitses ja lehtas, siis oli ta rõmus selle jõe wee üle, kes nende närtsind lilledele otsegu uut elu ja jõudu annud; oma waewast ta ei arwand midagi.

Ja kui ta jälle üks nakkule maad oli edasi läinud, seal seisus üks suur kiwi oea sees, et wesi ei sanud heaste jooستا. Seda oli Miinal väga häda näha. Ta hüppas palja jalu oea sisse ja hakkas kõigest omast wäest ja jõust seda kiwi lükkama, kangutama ja weretama. Juba enne kui üks pool tundi möda, oli ta seda sure waewaga wälja weretanud, ja wäike oea jooksis väga lahkest ja röömsaste ja need oea hõbe laened nagu oleks seda last selle hea eest väga tänanud.

Wäike Miina kõndis weel edasi; ta teadis, et kodu legi teda järele ei küsi ega temast ei

holti. Wöeras isa oli tema wastu sant ja wäga wali ja emal olid noremad lapsed temast armsamad; se tegi waese tüttar lapsele walu küll. Saand ta küll efsind köwerat teed käinud, tuli ta wiimaks tagasi küllasse ja oli ifka weel kurb, et ta kellegile põle head teinud. Siis nägi ta ühes aedas, külla esimese pere jures, üht haiget last, kelle ema oli põllule läinud, wilja päid noppima. Ema aga oli lapsele wäikese mängi asja muretšenud, ühe pisukesse tule wesse laua pilbastest tehtud, et tal mitte aeg igawaks ei läheks. Aga haige laps seisib põesal rohul peal ja nuttis fibedaste; sest wesse tiwad ei liikunud mitte ennast, et tuul oli pude wahel waikseks jäänud.

Rohe ronis hea laps Miina üle rohul aeg, mis jures ta ainus Pühapäewa kuub käristud sai, hakkas iga pidi last waigistama ja römustama, langes põlweli wäikse wesse ette ja puhus kõigest jõust nende wesse tiwade peale, et need hakkasid kärmeste ümber jooksuma. Siis naeratas se haige laps ja lõi rõmu pärast käefesi kooku ja Miina ei wäsiind mitte ära, sunst oma hinge õhuga selle mängi wesse tiwu ümber puhuda. Wimaks nimis laps magama, wäsiind rõmu pärast, mis temal wäike Miina selle weskega teinud. Ja kui õhtu sai, läks ta koeu; tühi kõht aeg taga, sest ta oli homikust jadis sömata. — Saand ta koeu tulnud, kulis wöerast isa käratsewad ja söimawad. Sest ta oli

alles kõrtsust tulnud ja Bea täis tormi kasa tonud ja kui Miina tупpa astus ja isa ta kärtsend kibe nägi, tormas ta tütre peale ja löi rusikaga tugewaste ta wastu nõtra Bead.

Siis nõrgutas Miina oma Bead, otsegu need närtsind lilled seal wälja peal, sest se raske hoop oli teda magama pannud. Kui ta lumi walgeks kahwatand furnud maas oli, jooksis ema karjudes tema jure ja ka kõwa südamega kange wihaga isa oli jonust Beast koraga targaks kohkunud. Nad mõlemad nutsid ja kurtfid kaebades teine teise peale selle hea lapse pärast ja kandsid teda kamre wodi peale ja panid kõikfugu kallid lilled ja oksad õitega tema peale; nõnda oli ta siis neile küll kallis, aga mis se kõik enam aitas, sest lapsuke oli furnud.

Kui wanemad palju üks teisele ette wiskasid, seda kõwa ja walju meelt, mis neil selle lapse wastu oli, ja tige da isa südametunnistus wäga waewa tegi, siis tuli jõekeste laene senna waike kambri sisse ja kastis furnud Miina suud ja filmi. Lapsukeste kinni waund filmad läksid jälle lahti ja need karastajad wee tilgad löid ta soonte sisse ja aeasid ta tarretand werd jälle ueste jooksema ja ütlesid: „Seda teme meie sulle tänuks selle hea pärast, mis sa meile oled teinud!“

Warsti selle peale tuli ka tule õhk, andis suud lapse otša, palgele ja õhkus oma wärsket

õhku ta nõdra rindade sisse. Siis hakkas ta süda jälle tujukuma, ja ta wöttis need ilusad kirjud rofid peusse ja oli rõmus nende üle. Tule õhk aga ütles: „Ma töin so hinge õhku jälle tagasi, mis ja selle haige lapse rõmuks wälja puhusid!“ Siis naeratas Miina sure rõmu pärast ja hakkas jälle räkima.

Mitte kaua selle peale tuli üks ingel lähwi- tades läbi madala ufje kamre, wärste lille kimp käes, mis wäga ilusad haisu wälja andsid. Meid pani ta lapse kahwatand palekeste peale, mis tale kadunud puna jälle andsid ja ütlesid: „Seda teme meie tänuks selle hea eest, mis sa meitele oled teinud.“ Ja ingel andis Miina otsale, filmadele, jule ja palgedele suud, mis sest lapsuke magusat ja kosutawat jõudu maitses. Ja ta ütles temale: „Sa oled head teinud oma jõudu möda, sellepärast pead sa ka kahe kordset õnnistust jama!“

Ja sest tunniist sadik sai Miina üsna terweks ja priskeks ja ta ilusad õrnad paled läksid jälle lille punaseks, nõnda et teda sai pärast rofi paleks ja ilusaks Miinaks nimetud. Nüüd armastas ta ema teda üle wäga ja tema kõwa südamega isa oli wäga pehme ja armulik ta wastu, sest ta oli siis neil otsegu ueste antud ja nad õppetasid teda armastuse ja heldusega. Ja nõnda kaswis Miina üles oma wanemate ja kõige inimeste rõmuks ja meele heaks.

II. Üks kawal ja furi naene.

Ühes linnas oli wana ausaste wälja tenind krouu mees omale nore ja wäga ilusa naese wõtnud; sest tal oli oma maea ja rohkeste ka muud warandust ja tahtis temaga seltsis ühte kaunist elu maitsta. Se noor õis oli temale wäga kallis ja armas ja hoidis teda igapidi nagu oma silma peas kõige kahju ja kurja eest ja pani iga õhtu ise oma maea ukseid lukku ja koea ja tua ukse wõtme õse oma pea alla. Seäl oli kord se seäduS, et kui hilja õsel ühe seätud aeal suurt linna wahi kella lödi, keda siis pärast ulitsa pealt leiti, seda wõtsid õ-wahid kinni ja wiisid torni, teisel homikul wara pandi rauad kaela ja widi wangi wiisil häbi samba äre kõigile näidata, olgu ka muud süid ehk mitte. Et se mees wana oli, hakkas ta naene ühte noort meest armastama; ja iga õse, kui mees magama jäi, wõttis ta wõtmed taskafeste mehe Pea alt salaja ja läks oma armukese jure, ja kui armas seda aega kätte jõudwad, millal mees üles ärkab, lippas tagasi ja kohendas ennast taja illufeste mehe kõrwa wodi. Aga ühel õsel oli mees enne üles ärkanud, kui ta tagasi jõudnud. Kui mees seda leidis, et naene ta kõrwas wodis ei olnud, tõusis üles, läks ukse katsuma, ja leidis neid lukkust lahti olemad, mõistis kohē, mis se oli. Ta pani kõik ukseid jälle lukku ja istus tuas ulitsa pole hakna äre,

kust ta wõis heaste wälja näha, kui ta naene oma lia-mehe jurest tagasi tuleb ja kust poolt. Ja nõnda jündis ta. Pärast kulle laulu aega tuli naene ja leidis ukse luffus olewad. Et ta kül esmalt ära kohkus, wöttis ta ometi julgust ukse peale kopputada. Sest ta oli juba koke walmis möttelnud, kuidas ta tahtis waletada. Siis tegi mees hakna lahti ja ütles: „Oh sa üle anetu ja pettis naene, nüüd tean ma tõeste, et sa meie abi elu seadust oled ära rikkunud. Ma sind tuppä ei lase, waid sa pead wälja ulitsa peale jama, kunni wahi kella lüakse ja siis tehakse sinuga seaduse järele.“ — Siis ütles naene: „Oh mo armas ja kallis mees, miks sa ütled minu kohta seda kurja nõnda jämedaste. Sa ei tea mitte, et mo ema mo järele õsel fatis, ja et sa wäga magusaste magasid, ei raatsind ega wõinud ma sind mitte üles äratada. Ma wõtšin wõtmed, ja läksin oma wana ema jure, kes õsel äkkiste wäga raskest haigeks jänud, sest ma kartsin, et ta ära sureb ja ei sa mulle mitte ühte sõnagi enam üttelda. Ja ma oleks weel kauemaks ta jure jänud, aga ma kartsin ja ei tahtnud sind mitte pahandada, olen ma emat üsna suremise peale haigeks maha jätnud ja tahtsin enne jälle so kõrwas olla, kui sa ukse ärlad. Sepärast kallis mees, te mulle ust lahti enne kui kella lüakse.“ Mees wastas pillades: „Kulla naene, kannata wälja, kunni õ-wahid tulewad ja sind

foja tупpa wiwad.“ Naene ütles: „Se oleks ni hästi sulle kui mulle ja kõige meie sugulaste ja sõbradele sureks häbiks ja teotuseks; ma palun sind, mo kallis mees, lasse mind ikka sisse tulla, ma annan sulle üks teise järel tuhat musu.“ Mees wastas: „Müid sa ütled küll seda wisi; aga tunnista ülese, sa kuri naene, kui sagedaste oled sa õse minu jurest ära läinud oma liha himusid taga aeama, mis ma juba ammu sinust olen märkinud; aga ikka kannatanud ja sinuga örnaste ja pehmeste iimberkäinud, et sa pidid ennast parandama, aga sa läksid kord koralt taga hullemaks, nõnda kui sa ise parem tead kui mina, mis sa oled teinud. Se on parem, et sa siin häbi oma pattu eest tunned, kui seal igaweste pinatud saad.“ Siis karjus naene ja ütles: „Kristuse pärast, kes meie eest kõik häbi, naeru ja teotust kannatanud, halasta ometi mo peale ja anna mulle andeks ja lasse mind sisse.“ Mees ütles: „Need sõnad ja palwed on kõik ilma asjata. Ma sind enne tупpa ei lasse, kui sa kõik oled üles tunnistanud; kui mitte, siis seisa aga seal peal, kummi õ-wahid tulewad ja sind sealt koristawad.“ Kui naene nägi, et mees oma jõn- nist järele ei annud, pidas ta ka ennast oma teada ja ütles: „Ennem kui ma häbi kannatan, tahan ma ennast siin kaewu sees ära upputada, se on mulle ausam, kui et mind home häbi samba peale näidata wiakse.“ Siis ütles mees:

„Sa oleks wõinud ennast ammu ära upputada, ennem kui sa kõik seda kurja oled teinud.“ Kui nad nõnda teine teisega rääkisid, kadus ku walgus ära, ja naene jäi pimedasse ulitsa peale ja ütles: „Et ma nüüd muud enam ei wõi, siis tahan ma ometi kui üks õige naene enne surma oma testamenti ehk wimist seadust teha. Esma! annan ma oma hinge Jumala ja püha inglide hõlks, mo kehaga tehku inimesed mis tahes; mo rided annan ma waestele, aga kõik mo waranduse tõutan ma oma armsa mehele, et ta wõib selega teha, mis tahab.“ Kui ta seda sai haleda heälega üttelnud, läks ta kaewu jure, mis seal maea ees seisis. Wõttis kaewu jurest ühe jure kiwi, tõstis seda üles ja ütles: „Nüüd tahan ma ennast ära upputada!“ ja wiskas nende sõnadega seda kiwi karpauhti kaewu ja jäi ise ühe korraga üsna wait. Kui mees seda wee plaksu ja pahinat kulis, sest pimedas näha ta ei wõinud, mis õiete sündis, siis ehmatas ta wäga ära ja ütles: „Oh ma waene õnnetu mees, nüüd on mo naene uppund!“ ja jooksis tuast wälja kaewu jure, kas ta teda ehk wõiks weel wälja aidata. Naene seisib seal emal ukse taga warjul, et mees teda ei näinud ja ni pea kui mees uksest wälja tuli, lipsatas ta sisse, panni ukse lukku ja läks tupp ja istus hafna äre waritsema nagu meesgi tegi. Mees seisib kaewu äres ja rääkis nuttes: „Oh häda ja walu, kuidas olen ma nüüd oma

kallist naist kautanud! ära netud olgu se tund, mil ma tema eest ukse lukku panin!" Hakken oli lahti ja naene kulis kõik mehe sõnad ja hakkas teda wimaks osfatledes ja teotades naerma ja hüidis haknast wälja: „Oh ja suur koer ja häbemata nar, mis sa nüüd seal seisad ja tõinad? Kas sul poleks mitte parem oma ilusa nore naese jures olla, kui et sa iga öse oma armukeste ja lidude jure jooksed, kust sa ka praegu oled tulnud.“ — Kui mees oma naese heält kulis, siis sai ta nõnda rõõmsaks, et ta esmalt ei teadnud, kust se tuli ja hüidis: „Sumal olgu tänatud, et sa, kallis naene, alles elad. Suremat rõmu pole mul meel ial südamess olnud, kui se mis sinu heäl on praegu toimud. Kõik olgu sest tunnist sadik andeks antud ja unustud, mis on olnud.“ Ta tahtis tuppä rutata, aga leidis koea ukse kinni olewad ja ei teadnud, kuidas se sündind ja ütles: „Armas naene, selle hirmu ja rõmu pärast ei tea ma nüüd mitte, kas ma olen uksest wõi haknast sind appi wälja farganud; kui sa tõeste weel elad, siis tule ja te mo eest uks lahti ja lase mind sisse, et ma so kaela ümber langen ja sind kallistan.“ Aga naene ütles kurja healega: „Ei mitte! sa pead seal wäljas seisma, kuni õkella liiakse, siis saab sulle seaduse järel tehtud, mis furd ja kohus on ja se o' so wa' pattuse kehale üsna paras.“ Siis ütles mees haleda healega: „Sa hea naene, mo filma tera,

mis on nüüd so pähe tulnud? Ma tahtsin sind nattuke nalja pärast karistada ja pannin so eest ukse lukku; ometi põleks ma sind kauaks öue jätnud. Sa kui ma mee pahinat kaewust kuulsin, mõtlesin et sa oled sisse kukkunud ja jooksin kohe sure hirmu ja ruttuga sind sirmast peast ma.“ Naene wastas: „Sa mõistsid mulle süüd, et ma põlla so wastu tru olnud, kui sure häda pärast pidin oma sureja haige ema jure minema. Nüüd tean ma, mis ööldakse: Teise häda on pu ja kiwi külges! — Sa mõistsid mulle pattu süüd, mis sa ise küll oled teinud; sepärast pead sa siin ootma, kuni õ-wahid tulewad ja siin eest muretsewad.“ Mees ütles imekspannes: „Ma olen üks wana krouu mees ja olen ka siin linnas ainsaste teninud ja elanud ja pole ilmaski weel seda süüd teinud, et mind on häbistud ja karistud sanud ja nüüd selle tühja asja pärast saab mind home häbi samba peale widud, se on meile mõlemile ja meie sugu wõsale sureks häbiks ja teotuseks, sepärast ma palun sind wäga südamest, ära jowi mulle seda suurt paha mitte; tuleta meile, et Jumal pattustele andeks annab, ja lase mind ikka sisse tulla, külm wõttab mind ära, sest ma jooksin jo pool paljalt wälja.“ Naene ütles: „Mis sugune k. . . on sind õppetajaks teinud, wõtku ta sind hopis tükkis. Rägi ja palu, mis sa tahad, se ei aita ühtegi, ma sind tuppä ei lase. Se on palju parem, et sa siin maa peal ka-

natad, kui seal põrgu tules. Kule, mis üks tark mees ütelnud. Kolme asja üle ei ole Jumalal head meelt, need on: Kui waene sureline ja uhke on, rikkas warastab ja waletab ja üks wana inimene halp ja nar on. Sa oled üks rikkas walelik; miks pärast oled sa mulle wale asja süüis ette wiskanud? ja oled ka maias, halp ja nar, et sa õsel lidude jure wälja jooksed. Sepärast on se üks suur arm, et sa siin kannatad, et sa ei pea mitte igaweste hukka jama; armas mees, kannata kõik rõmuga, mis so peale pannakse, sest se on sulle hinge kasuks. Aga seda ma ütlen sulle heaga, et ma sind mitte tuppa ei lase enne kui sinuga saab tehtud, mis sinu wa' raipele wäga ära kulub." Kui naene alles nõnda rakis, hakkati juba kella helistama. „Oh kõige armsam naene," palus mees sure nuttu heälega, „halasta minu peale ja ära lase mind mitte hukka ega häbi sisse sada. Ma tahan sind weel enam kallimaks pidada, kui ma enne olen jõudnud ja mõistnud sind armastada. Ja kui ma ära suren, siis ma tahan kõik oma warandust sinule jätta." — Se kuri naene ei pannud seda miksiki, waid ütles pillkades weel: „Se kella helistamine on sinu hinge terwiseks wäga hea, sepärast kannata ja kahetse pattu hea melega." Waewalt oli ta need sõnad ütelnud, siis tulid õ-wahid, kes seaduse käsu peale wannutud, ja leidsid seda maea meest ulitsa peal seiswad. Siis kohkusid nad ära,

sest ta oli tuttav, õige ja auväärt mees. Ja kui naene seda kulis, et nad hakkasid temaga pitkalt mõnustaste räkima: „Armas sõber, kuidas teie olete sel tunnil sia jäänud . . .“, siis hakkas se kuri naene haknast wälja walju heäleaga karjuma: „Teie õ-wahid, tehke temaga täieste, mis seadus käsib! Teie teate kül, kes ma olen ja mis suguse ausa wanemate tüttar. Ja se wana soldat, kelle naeseks ma kogemata saanud, on kaua aega minuga imet teinud ja teiste naeste ja tüdrukute jures käinud, et kül minuist oleks temal üle aru kül olnud. Ma ei tahtnud tema kurja tempa mitte ilmutada, kunni nad ennesest päwa ette tulnud; ja ma pole seda weel mitte oma isa ega emalegi ütelnud, mis tembud ta kõik teinud, waid olen temale sagedaste andeks annud, lotes, et ta ennast parandab, aga kõik minu wait-olemine, kannatamine ja waike nomimine ei aitnud ühtegi, waid tema aeas oma koera tempa ikka edasi, mispärast ta ka täna ulitsa peale jäänud. Aga nüüd ma taale enam andeks ei anna, se-pärast tehke mis teie kord ja kohus on, muidu sate ise kimpu; ma käsfin teid weel kord, kui te' teda siit hakende alt ei korista, ja temaga ei-te, mis teie teiste nisugustega olete enne teinud, siis ma kaeban seda oma sugulaste ja sõbradele ja pealegi linna walitsusele, pean teie wandest ja aust kinni ja kül siis näte, mis sate.“ — Nende kurja sõnade peale oli mees

nõnda ära kohkund, et ta muud ei suutnud enam üttelda, kui seda: „Kül ma olen oma pika elu aea sees ka imet näinud, aga ei ma põle weel seda kuulnud ega näinud, mis mo naene nüid mo peale on waletanud ja mis ta wimaks lasseb minu ausa mehega weel teha; se on se naene, seda ma olen armastanud ja kalliks pidanud, kui oma hinge ja näte, kuidas ta mind pinab ja waewab ja enne aegu hauda sadab.“ Ja nõnda imekspannes minestas ta ära ja jäi wait. — Mis wõisid õ-wahid muud teha, kui nägid et naene koguniste järele ei jätnud ja wäga kõwaste nende peale käis, et pidid oma ameti kohut pidama, siis wõtsid teda kurwa südamega kinni, sest nad teadsid kül, kes õige ja kel süid oli ja wisid teda torni, ja teisel homikul panid rauad kaela ja wisid häbi sambasse. Mis selle järele sündis, seda ma pole teada sanud.

Ära wõtta siis noort naist,
Sest ta armastab weel teist,
Kui sa oled juba wana,
Sest et naene on kui lana.

Ennem usu hoost ja weist,
Kui üht kurja, pettist naist.
Nime polest on so naine,
Armsam on ta melest teine.

Ünnetu se waene mees,
Kellel on se lugu käes;

Mida enam teda hoiab,
Seda rohkem mahti leiab.

Kõik end lastavad walitseda,
Aga mitte naese süda,
Mis on kuri, rojane,
Igapidi pörane.

Kui sa tahad kurjaga
Teda heaks paranda,
Siis ta läheb hullemaks,
Peab sind rohkem alwemaks.

Ratsu aga heaga
Teda ümber pörata,
Armuga tend melita,
Nagu kassi filita.

Küllab siis saad pea näha,
Et ta võttab teiseks jada;
Aga ära kurjaga
Teda piia pörata.

12. Üks mehine tüdruk.

Ühe rikka Gesti ehk meie mehel oli kolm tütar-
tart, kes aga mitte sellega rahul põlnud, et
nad tüdrukud olid ja põlastasid endid wäga,
et nad põlla mitte meesteks sündinud. Nemad
muretsesid endele meeste rided, nõrisid oma
rinnad ni palju kui wõimalik oli, kofku ja
panid endid kõige paremast meeste ridesse, et
sest mitte aru ei peaks jama, kes nad viete on.

Ja siis läksid kaks öde esmalt, nagu mehed ühe hooste selgas, ratsa sõitma. Nad põlnud mitte kaugele jõudnud, kui nad ühte wana meest nägid, tee-äres muda haukus maas olewad, kes neid wäga haledaste palus, ennast seält wälja aidata. Ühkeste wastasid nemad: „Meil pole mitte aega sinuga jahtida, kas ja mõistad, wana ramp!“ Siis ütles wana mees waike heäleaga: „Mä tänan teid, mo armsjad neitsid!“ Kui nad seda kuulsid, pöörsid kohe ümber ja läksid koeu tagasi. Ja kui isa neid imeks-pannes küsis, miks nad ni ruttu tagasi tulnud, wastasid nad kurwa melega: „Kuhu me' pidime siis enam minema, esimene inimene, kes meil wastu tuli ja meid nägi, tundis kohe ära ja ütles, et meie naeste rahwas oleme.“

Siis pani norem tüttar ennast walmis ja läks ratsa sõitma. Ka tema juhtus selle wana mehe jure, kes seäl tee-äres muda aukus oli. „Mita mind siit wälja“, hüidis ta ka tema pole, „ole ni hea, puhasta ja pese mind hästi puhtaks.“ — „„Mul põleks kül mitte aega,““ wastas ta lahkeste, „„aga õmeti wana inimest peab ikka aitama.““ Siis aitas ta teda seält wälja, pani oma hobuse selga ja wiis teda ühe lähema sauna, küttis ahju palawaks, wihitles ja pesi teda soeas saunas hästi puhtaks, nõnda kui wanake õige sowis ja andis temale weel pealegi tee raha, koeu minna. Selle hea eest nõris ehk sidus teda wana mees rinnust nõnda

targaste ja heaste kofku, et sest milgi kombel ei wõinud peält näha aru sada, et ta üks naeste rahwas oli. Siis õppetas ta temal mõnda head ja ütles wimaks: „Kes ikka sul tee peal wastu juhtub ja sinuga räkida ja edasi minna tahab, seda wõtta enesega ligi, olgu kes tahes.“

Kui ta jälle oma teed edasi sõitnud oli, nägi ta üht meest tee-äres istunud ja jalgu sõiduwad. Ta teretas ja küsis: „Miks sa oma jalgu kofku seod?“ — „Ma olen,“ wastas ta, „üks wäga kange jookaja, et mind kegi pidada ei wõi.“ Kui ta nägi, et ta tahtis temaga minna, wõttis teda enesega ja sõitis edasi. Siis nägi ta ühte teist, kes rätikuga suud sõidus. Ta küsimise peale wastas se: „Minu hinge õht on ni tugew, et kui ma lausa hingam, kõik puud ja maead raksuwad, heina saod ja kuhilad lendawad.“ Siis wõttis sõitja teda ja läks edasi. Selle järel nägi ta ühe kolmandama, kes hambud krigistades kiwa näris ja neid isuga alla nelas. „Miks sa neid sööd?“ küsis neitsi. — „Oh ma sõön hirmus palju,“ kaebas ta, „ja kõik mis mul ette juhtub, ja süski ei sa mo magu täis.“ Ka seda meest wõttis ta enesega ja sõitis edasi. Siis nägi ta ühte meest, kes weskke kiwi selgas kandis. „Miks sa seda teed?“ küsis ta. „Minul on ni wäga palju jõudu,“ wastas ta, „et ma seda milgi wiisil ei wõi wähen-

dada, sellepärast kannan seda kiwi ülal.““ Ta wöttis ka teda kasa ja läks edasi. Siis nägi üht meest merest wet jowad ja süski karjunad: „Jua ja jua!“ Ta küsimise peale ütles se: „„Mul on ni kange jänu, et ma ei wõi seda kustutada.““ Ka se sai kasa wöetud. Ja siis nägi ta edasi minnes, üks mees oli külite maas, üks kõrw wastu maad ja teine taewa pole pöördud ja kulas. „„Miks ja kulas siin?““ küsis ta. „„Ma kulan siin seda, mis wöerad kuningad räkiwad ja tewad,““ oli wastus. Siis nägi weel ühte meest seiswad ja watawad. Se wastas ta küsimise peale: „„Mina watan ja nään, kui jääst Ulemiste mäel kiwi otjas haigutab.““ Ka seda wöttis se neitsi teistega kasa ja läks kõige nende meestega oma maa kuninga jure ja hakkas seal tenima.

Kui üks tük aega oli möda läinud ja tema oma meestega kuningale ni ustawaks sanud, ütles ta temale: „„Kõik minu hea warandus on ühe wöeramaa kuninga käes, ja ma kardan, et ta seda mulle mitte heaga tagasi ei anna. Kes wõiks seda seält ära tua, sellele tahaks ma hea melega pole oma rigi warandusest anda.““ Selle peale lubas se neitsit kohe walmis olla ehk olgu se ni raske tee-käik kui tahes, ja läks oma seitsme mehega tele, kelle nimed olid: Zooksja, Puhuja, Söja, Töstja, Boja, Kulaja ja Nägija. Kuningas aga oli sõnunit senna wöera male ette saatnud ja teada annud, et tema

fadikud, Eestimehed tulewad, tema warandust ära toma. Selle peale oli wõeras kuningas üht tuba kõwa leibadega täita lastnud, nõnda et se maast laeni leibu täis oli, et wõind mitte üstki heaste kinni panna; ja nõndasamuti oli teine tuba laeni õlle watidega täidetud. Kui need fadikud senna tulid, ütles se wõeras kuningas neile: „Kui legi teie seast kõik need leibad ühe korraga ära sööb ja kõik need õlle wadid ühe jänuga wälja joob, siis tahan ma teile kõik teie kinga warandust wälja anda ja temale weel pool mo oma warandust kingituseks jure anda.“ Ja siis lastis leiwa kui ka õlle tua ukseid lahti teha.

Se meeste ridis neitsi kutsus oma kaks seltsimeest, Södik ja Todik. Esimene tuli wälja ja hakkas söma, iga su täiega üks leib, kunni kõik toa täis leibu ühe sömaga ära söödud oli. Ja siiski hüidis weel mees: „Toge mulle leibu! ma tahan süü!“ Selle aea sees oli ka Todik joma hakkanud ja jõi ilma puhkamata üks waat teise järele wälja, kunni need kõik tühjaks said, ja hüidis weel ikka takka peale: „Muretsege mulle weel juua, mul on jänu!“ Selle peale ütles kuningas paha melega: „Se warandus on teie, ja nagu ööldud, tahan ma pool omast warast jure lijada.“ Ja ta lastis kallid asjad ja warandused senna tua, nõnda palju kui aga rumi leida oli; se peale aga ütles ta weel: „Se on teie; siiski aga

selle kaubaga, et üks ainus mees teie seast kõik seda warandust ühe korraga selga tõstab ja siit ärawiib.“ Siis andis sadik neitsi märku selle oma seltsimehele, kes weskke kiwi ülal kandis, se — Tõstja — tuli ja tõmbas ühe korraga kõik seda warandust oma selga ja pani minema. Ja temaga olid kõik walmis, oma kuningaga jure tagasi tulema.

Wöeras kuningas aga kahetjes pea, et oli neid minna lastnud. Ta kästis neid kohe taga aeada, et kõik nende käest ära wõtta ja tagasi tua. Kui Kuulja ja Nägija seda mõistsid, mis selja taga kaugel sündis, andsid teistele teada. Ja siis hakkas se mees — Puhuja — kes oma suud rätikuga sidus, oma peremehe käsu peäle teda kui teija oma sõbru, pehmeste, aga jõudfaste edasi puhuma, ja wahel puhus waenlastele, kes taga olid, hästi kaugest tormi wastu, nõnda et nad enam tagasi kui edasi said. Kuulja aga kulas ja andis teada, kui kaugel taga aeajad on ja mis nad rätikwad ja Jooksa jooksis edasi tagasi, et näha kui ligi ehk kaugel nad teine teisest on. Ja nõnda said nemad ilma mingi kahjuta ja sure õnnega loeu oma kuningaga jure tagasi, kes neid sure armuga wastu wõttis.

Ja kuningaga jüda oli väga rõmus, et nad kõik tema kallist warandust tagasi tonud ja pealegi weel väga palju wöerama kallid asju. Ja kui se meeste ridis neitsi juba kaks aastat

kuninga koeas au polest ikka tõusnud, siis oli selle kuninga öde, kes seal oma wenna jures elas, üks wana preili, oma filmad juba ammu tema peale wiskanud ja tahtis, et se noor ilus mees teda pidi omale wõtma. Kõhu aedas edasi tagasi käies ja hästi magusat juttu aeades, pani temale ikka lähemale ja enam märku andes ette, et ta teda peaks kosima, kunni noor mees temale wimalts selgeste ütles, et ta teda kogni ei taha ja ei woi sallida. Siis wihastas kuninga öde wäga, läks wenna jure ja ütles: „Mo wend ja kuningas! sa oled ikka minu tahtmist teinud, siis wotta ka nüüd mo tahtmise järele teha.“ Kuningas küsis: „„Sa mis se on siis?““ Öde aga ütles: „Ma ei wõi sulle seda asja enne mitte üttelda, kunni mulle seda täita lubad;“ ja käis wäga kangeste kuninga peale ja ütles ikka: „Luba mulle, armas wend ja üttele ikka, et minu palwet ja sowimist tahad täita!“ Siiski päris kuningas teada, mis se olla. Tema aga palus teda ikka weel seda enam ja waewas teda wägise selle palwega ja ei annud talle mingi asu ehk rahu, kunni ta wimalts ära tiidines ja ilma et midagi paha mõtles, seda lubas. Siis ütles se kuri loom koehe: „Ma sowin ja tahan: lase üks post ülespanna ja seda noort meest, keda sa armastad, senna külge üles pua ja siis ta Bea otsast ära lüa, sellepärast, et ta mind on teotanud ja wihastanud.“ Kuningas kofkus kül wäga

ära, aga ei hakkand mitte kaugemale pärima, sest ta mõistis juba, mis polest; aga et ta oma sõna oli kord annud, ei võinud seda enam mitte tagasi võtta. Pu sai kuninga käsu peale tehtud ja püsti pandud, kus noor mees pidi üles podud ja ta Pea otsast ära löödud sama; ometi laskis temale enne teada anda, mis ja miks-pärast saab temaga nõnda sündima. Siis ütles se meeste riidis neitsi: „Enem lasen ennast ülespua ja oma Pea otsast ära raiuda, kui et ma seda wana tüdrukut pean naeseks wõtma.“ Kui ta sai posti alla todud, tõstis ta oma heält ja palus: „Laske mind, ilma süita wangi mitte rietega ülestõmmata ega teija oma kät mo külge panna; ma wõttan ise oma rided seljast ära.“ Kui ta nüüd seda peale hakkas, siis tuli imekspannes asi wälja, kes ta öiete oli, et ta üks naeste rahwas oli. Nikohe sai seda kuningale teada antud ja ta oli selle üle südamest wäga rõmus. Siis laskis ta oma kurja öde seal postis ülestõmmata ja arahukkata ja tegi seda tru ja ilusat neitsi oma armsaks ja õnnelikuks abikasaks. Waat kus oli mehine tüdruk, kellest wimaks kuninga praua sai.

Ole sega üsna rahul,
 Missjeks oled lojast lodud,
 Nõnda kuidas iga ühel
 Jhu ja kõik liikmed antud.
 Kes se wastu nuriseb,
 Kartku, pärast kahetseb.

Wana, nötra wötta aita,
Eest ja jääd ka ise selleks.
Regi ei wõi jeda laita,
Kui ka halli kannad süles.
Wötta wana õppetust,
Siis ei juhtu äppartust.

Ära nõua kõrki asju,
Mis so õnneks põle antud,
Ega kaewa teisel auku,
Kuhu ise sisse kukkud.
Pea finni kõigest jõust
Oma puhtusest ja aust.

Noor mees ja wana naene,
Ei se passi sugugi,
Kes weel terwijest on waene,
Armetu ja löbiue,
Se on mehel jureks wiitjaks
Ja ka naese oma waewaks.

Kui teed wähest mõnust nalja,
Mis wõib näha, kulata,
Kui ka wale tuleks wälja,
Tõt saaks rohkem wadata,
Aga kõit mu pattu nali
Du üks hirmus rumal lori.

13. Mispärast Tallinna ei tohi ialgi walmis sada.

Iga kewade — nõnda rägib Eestlane — tu-
leb pimedal süda õjel üks hal wana mees üle-
miste järwest wälja, käib mäest alla, läheb

linna wärawa jure ja küsib wärawa wahi käest: „Kas lin on juba walmis, wõi on weel midagi seal jures ehitada?“ Ja suurte linnade sees ei seisja küll ehituse töö ialgi üsna wakka, ja kui küll mitte igakord usi maeasid wõi honid ei sa ehitud, siiski leitakse wanade kallal ikka jälle midagi parandamist, kohendamist ja toppimist, nõnda et pu- ja mürisepa ja mu töö tekiad ikka jälle tööd peawad sama. Kui peakski Tallinnas ükskord ehk wähest kõik ehituse töö seismas olema, siiski aga ei tohi seda selle wana järwe-mehel ometi mitte teada antud sada. Ja jellepärast on walitsuse polest linna wärawa wahtidel kanged käsud antud, mehikese küsimise peale igakord nõnda wasdata: „Sin ei ole weel amugi mitte walmis; hull ehitusi on weel alles polel, muišt sawad edespidi peale hakkatud ja saab weel mõnda ja mittu aastad olema, kuni kõik töö lõppetud on.“ Se wöeras hal-wana rapputab siis Pead, nurijeb nattuke oma habeme sisse, kellest waht aru ei sa, pörab kanna pealt ümber ja kallab Ülemiste järwe pole tagasi, kus ta kodu ja paik on. Kui saaks tema küsimise peale ükskord wastus olema, et lin juba walmis olla ja tema sees ühtegi enam ehitada põle, siis oleks Tallinna ots köhe peal olema: Ülemiste järw saaks siis ennast tõstma ja oma wet üle kallaste ja mäe kinkude alla Kadrina orgu (Kadrintaali) ja igale pole alewi ja linna peale kallama ja Tallinnat kõigega, mis seal

sees on, äraupputama. — Kes teab aga, mis
wõis kewadel 1867 linna wärawa waht halli
järwe wanakesel ütlend wõi unistand olla ehk
tema wanake seda mõistnud — kui Ülemiste
järw üleaeas.

(Wijil: Lorelei. Kes mõistab, katsku laulda.)

Ma mõista mis lugu se olnud
Kewade Aprilli kuus,
Kui alewil hõlpu ei olnud,
Kaebtus, nut mitmedel suus,
Et mühades Ülemist' järwest
Suur wesi on wolanud seäl,
Kõik wälja siis jooksid kärmest
Ja waatsid maantee peäl.

Se oli kui laenetaw jõgi,
Mis wolas möda maad
Ja järwe wee wihane wägi
Siis lõhtus ajad ja puud.
Ja tegi kül mitmele kahju,
Ni waese kui rikkal ka,
Et wesi läks tuppa ahju
Ja hulkas hired ka. —

Ein sowinud järwe wet sada,
Mis olla terwiseks.
Järw tahtis weel ennemalt anda,
Kui teda saab palutud seks.
Sest järwe on linnal kui ema,
Mis toidab lahkeste kõik;
Meil annab rohkeste jua,
Kas olgu suur ehk ka wäik'.

Raud soonte sees wolab wet linna
Kõikidel maeasse,
Kui Kananist met ja pima
Sioni tütredele.
Ni rohke ta andide jurus,
Et pudust sest legi ei nä:
Dn järwe emalik heldus
Ja armastuse tö.

---

14. Kolmest kiwi sambast Pärnu maante äres Tallinna alewis.

Pärnu maante äres linna poolt miines teise ja kolmandama wersta posti wahel seiswad kolm pae kiwist wälja raiatud sambast, mis muistse wakra Tallinna meeste mälestuseks senna ülespandud, kes sel aeal siin söeas linna eest oma elu jätnud.

Ühes meie-maa aea ramatus seisab saksa keele peal üles kirjutud nõnda:

„Aastal 1560 sel 11. Septembri ku päwal on Wenelased Pänemaast läbi tulles kue tuhande mehega Tallinna alla tulnud ja tahtnud seda linna ära wötta ehk rikkuda. Selle samma päwa wara homiku on aga linnast nende wastu läinud 250 hobuse ja 500 jala meest, kelle seas olnud pürjerid ehk aujad kodanikud ja sellid ehk wälja õppinud ametmehed, ja on seal liwa kinkude peal waenlastega õige mehe modi rammu katsunud ja nendele walu annud,

nõnda et palju neist sinna maha jätud. Ka meie poolt on Muistepea ehk linna sõameeste wendafid seal langenud, kes anjal wiisil isama ja linna eest oma elu jätnud ja nüüd õnjas rahus puhkawad, kelle nimed siin all ülespandud.

Herman Barteljen, üks linna wanem Tartust. Joakim Schrowe. Meister Hans, silma arst. Simon Koningk. Hans Solden, Gerd Witteni sell. Baltzar Kröger. Hinrik Boldewin. Bartelt Hamerlant. Almus Ruffow. Hans Scheminghusen. — Buirjeridest on: härra Lütke von Ditenn, üks Tallinna Raehärra. Martin Kleinsmidt. Blasius Hogrewe. Hans Kalits.

Kes Pärnu maanteed linnast wälja läheb, näeb esmalt kaks sammast wasjakut kät all wiite äres. Esimine endise Wrangel preinla, nüüd Helfenbeini heinama peal, wasjakut kät, seisab püsti ühe madala, kiwist tehtud ja rohuga kaetud künka peal, kellel alumine pool alles on. See post on nagu risti modi tehtud. Selle peale niifertud ristikujust põhja pool külje peal on aga weel jalad näha; ristisamba all otsas on üks wappen ühe märgiga, selle peal need tähed R. B. D. Sest on mõista, et see Raehärra Lütke (wõi Ludeke, se on: Ludwig) von Ditenn' mälestuse sammast on. Paremat kät wappenist on üks paluja põlwele, tema peal ripub üks sedel, kelle peale kiri tehtud, mis tähendab: „Issand Jeesus, halasta minu peale!“

Lõuna pool kiwistlaud=samba külje peal on jälle
mana Saksa keele kiri lugeda, mis tähendab:
„Sest mina tean, et mo Runastaja elab, ja
tema saab mind wimaks mullast üles aratama.
Hiob 19 pt.“

Teine on Mustpea meeste mälestuse sam-
mas, nagu üks lai kiwi plank Järmaohwi,
nüidse Blumwergi krundi peal, siin pool endise
pimedate maeakese ees, ühe kaunis kõrge kiwi=
dest tehtud künka otsas, kellel ilusad pu põesad
juba pitkalt ja tihti ümberringi kaswanud, mis
läbi se post sui mitte heaste tee pealt näha ei
ole, kui puud lehtes seiswad. Se on kauniste
lai laua modi kiwist wälja raiutud, püsti pan-
dud samm. Shtu pool külje peal on hea
hulk kirja, mis tähendab:

„Aastal 1560 sel 11. Septembril on siin
Wene waenlase wastu lahingis auga furnud
need siin al nimetud Mustpea wennad, keda
linna rahwas auga sia Jumala rahusse puh-
kama pannud.“

Harmen Bartelsen, Bartolt Hauerlant,
Henrik Boldewin, Balsfer Kroger, Simon
Koninck, Asmus Rüssow, Mester Hans Kolic,
Jochim Schroue, Hans Scheuinchusen, Hans
Solden.“

Al=otsas on üks hana künkas ära malitud,
selle kõrwas üks inimese pea=lu ja paar konta.
Kiwi ülal serwas ehk otsas lest paikas on üks
wäike torni modi kõrge koht ehk pool ümargune

nup, kus külges selle aegse pürjeride aumärk — murjani Pea — sisse nikkertud. — Homiku pool külje peal on sisse löigatud, mis tähendab: „1683 parandud“, ja selle alla malitud. „—1779.“

Kolmas mälestuse samm on enamist tuttav, kellest rahvas räägib, et se koht tähendada 60 wagu maad linnast . . . . kus Jeesus risti lödud, mis aga mitte tõsi põle. Sest se aru 60 põle mitte Jerusalemma ja Kolgata, waid selle alewi Emmause wahel (Luk. 24, 13). Se nimetud juur kiwi rist seisab kahest esimesest postist edasi minna paremat kät teäres Höpneri krundi aea otsas liwa peal, kellel nisammuti kõrge kiwidest künigas ehk sambajalg alla tehtud. Võuna pool külje peal kiri tähendab:

„Aastal 1560 sel 11. Septembril on siin härra Blasius Hogkrewe Wenelastest lödud, ja Jumal olgu temale armuline ja andku temal wiimsel päwal rõnuust ülestõusmist ja igawest elu, Amen.“

Põhja pool külje peal on samba sisse wälja löigatud Jeesuse ristikueo, tema Pea peal nagu kõrge tema ristikueode peal need Ladina keele tähed J. N. R. J., mis tähendawad neid sõnu: Jeesus Naatsarenus Rex Judeorum, ja se on meie keeles: Jeesus Naatsaretist Juda rahwa kuningas. Samba altpoolt ots on ka siin jälle isääralikult tehtud, ka siin on põlweli üks paluja paremat kät täies sõea mundris; ta ees

seisab tema raud kübar, pahemat kät sest üks wappeni-silt, kelle märgid juba ära kattenud ja kustunud ja sildi ülal pool, ristisambast wassafut kät, on jälle need Siobi sõnad lugeda: „Ma tean, et mo Lunastaja elab, ja tema saab mind wimalts mullast-üles äratama.“ (Siob r. 19 pt.)

Juhataja.

N ^o	Lehe kiltg.
1. Kuidas Jalki kuntor Pärnus hakkand ehk tõusnud on	3
2. Väike loom, aga suur waras	10
3. Kalewi poea haud Tallinnas ja kiwi Ülemiste järwes	12
4. Üks kohtu poolt ärahukkamine Tallinnas 1535	16
5. Wana kattu-naene	20
6. Tõllus ja Veiger	22
7. Meie Jani päwast	26
8. Tallinna alustamisest	29
9. Wana aea kaks head pruuti	31
10. Armas tüttarlaps Miina	35
11. Üks kawal ja kuri naene	40
12. Üks mehine tüdruk	49
13. Mikspärast Tallinna ei tohi ialgi walmis sada	57
14. Kolmest kiwi sambast Pärnu mäante äres Tallinna alewis	60

Hind 15 kopikat.